

УДК 316.7: 021.1

Цитування:

Ломачинський Б. Г. Інформаційна культура в просторі бібліотеки: виклики цифровізації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 75–83.

Lomachynskiy B. (2023). Information Culture in the Library: Challenges Of Digitalization. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 75–83 [in Ukrainian].

Ломачинський Богдан Геннадійович,
аспірант
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського
<https://orcid.org/0000-0002-2601-6217>
lbogdang1@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА В ПРОСТОРІ БІБЛІОТЕКИ: ВИКЛИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Мета статті – визначення основних напрямів трансформації інформаційної культури у просторі сучасних бібліотек в контексті викликів сучасної цифрової доби. **Методологія статті** ґрунтується на поєднанні системного підходу, що уможливило аналіз інформаційної культури як поліфункціонального явища, залучення логічного, гносеологічного і онтологічного підходів при системному аналізі сприяло проблемно-теоретичному осмисленню досліджуваного феномена. В основі виконання роботи лежить використання таких загальнонаукових методів дослідження: логічний метод – при побудові структури дослідження; аналітичний метод – при осмисленні взаємозв'язків різних рівнів інформаційної культури; семантичний метод – при уточненні змісту понять; компаративний аналіз – для виявлення сутнісних особливостей різних наукових підходів до аналізу проблеми цифрових компетентностей бібліотечних працівників; методи аналізу, синтезу та узагальнення використані в процесі виокремлення найважливіших аспектів інформаційної культури у просторі бібліотеки. **Наукова новизна**. У роботі проаналізовано сутність інформаційної культури як динамічного поліфункціонального явища, розкрито її сутнісні особливості в контексті розвитку сучасної цифрової доби. Зокрема, 1) розкрито компетентнісні особливості інформаційної культури в етико-моральній та правовій площині; 2) розмежовано поняття «інформаційна культура», «цифрова культура», «інформаційна грамотність», «цифрова грамотність» щодо бібліотечної сфери; 3) уточнено зміст цифрових компетентностей працівників бібліотек в умовах викликів сучасності. **Висновки**. Сучасна інформаційна культура у просторі бібліотеки може бути представлена як система унормованих заходів щодо оцифрування, збереження, популяризації та донесення до користувачів сукупності матеріальних і духовних цінностей, створених людством, що постають як його знаннєвий потенціал, та реалізується шляхом підвищення рівня цифрових компетентностей бібліотечних працівників. Інформаційна культура цифрової доби – це динамічне явище, спрямоване на постійне вдосконалення та підвищення рівня цифрових компетентностей – технологічних, освітніх, логіко-інтелектуальних, збереження людської гідності та прав людини у забезпеченні рівних можливостей для самореалізації.

Ключові слова: інформаційна культура, цифрова культура, медіа культура, цифрові компетентності, інформаційний простір бібліотеки, цифрова грамотність, інформаційна грамотність, цифрова доба, інформаційна безпека

Lomachynskiy Bohdan,
postgraduate,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

INFORMATION CULTURE IN THE LIBRARY: CHALLENGES OF DIGITALIZATION

The purpose of the article is to determine the main directions of information culture transformation in the space of modern libraries in the context of the challenges of the modern digital age. **The methodology** of the article is based on the combination of a systemic approach, which enabled the analysis of information culture as a multifunctional phenomenon, the involvement of logical, epistemological and ontological approaches in the systemic analysis contributed to the problem-theoretical understanding of the phenomenon under study. The basis of the work is the use of the following general scientific research methods: logical

method - when building the research structure; analytical method - when understanding the interrelationships of different levels of information culture; semantic method - when clarifying the content of concepts; comparative analysis - to identify essential features of various scientific approaches to the analysis of the problem of digital competences of library workers; the methods of analysis, synthesis and generalization are used in the process of highlighting the most important aspects of information culture in the space of the library.

The scientific novelty of the work is that: *The work analyzes the essence of information culture as a dynamic multifunctional phenomenon, reveals its essential features in the context of the development of the modern digital age. In particular, 1) the competence features of information culture in the ethical, moral and legal plane are revealed; 2) the concepts of "information culture", "digital culture", "information literacy", "digital literacy" in relation to the library sphere are distinguished; 3) the content of digital competences of library workers in the conditions of modern challenges is clarified.* **Conclusions.** *Modern information culture in the space of the library can be presented as a system of standardized measures for digitization, preservation, popularization and communication to users of the set of material and spiritual values created by mankind, which appear as its knowledge potential, and is implemented by increasing the level of digital competencies of library workers. The information culture of the digital age is a dynamic phenomenon aimed at constant improvement and raising the level of digital competences - technological, educational, logical-intellectual, preservation of human dignity and human rights in ensuring equal opportunities for self-realization.*

Key words: *information culture, digital culture, media culture, digital competences, library information space, digital literacy, information literacy, digital age, information security.*

Актуальність теми дослідження. У сучасному глобалізованому світі розгортається гігантська битва за владу. нова система створення матеріальних цінностей цілком і повністю залежить від системи зв'язку та поширення даних, ідей, символів. Інформаційне суспільство у його трансформації у суспільство знань вимагає від сучасної людини довічного навчання, задля швидкої адаптації до динамічних умов навколишньої реальності. В означених умовах особливого значення набуває інформаційна культура, яка в контексті цифрових трансформацій сучасності передбачає постійне вдосконалення цифрових компетентностей, перетворюючи бібліотеки на своєрідні хаби цифрової комунікації.

Аналіз досліджень і публікацій. Залежно від суб'єкта, який виступає носієм інформаційної культури, останню можна розглядати на кількох рівнях: як інформаційну культуру особистості, як інформаційну культуру окремих спільнот, як інформаційну культуру суспільства загалом. Зокрема, груповий рівень інформаційної культури зумовлений, переважно, реалізацією різних видів інформаційних взаємовідносин у сфері професійної діяльності, актуалізуючи проблеми фахових компетентностей, освіти і самоосвіти та безпеки комунікацій. На особистісному рівні інформаційна культура покликана гармонізувати внутрішній світ суб'єкта шляхом вироблення раціональної інформаційної поведінки, що дає змогу досягти рівноваги в інформаційно-комунікаційному взаємобілі з динамічним цифровим середовищем. Відповідно, інформаційна культура - поліфункціональне явище, що зумовлює її аналіз на взаємоперетині різних галузей наукового знання - культурологічного, освітнього, соціально-філософського, правового. Дослідження зарубіжних науковців

[18 - 25] в означеній царині значною мірою корелюються з пошуками вітчизняних культурологів, філософів, правознавців. У дослідженнях О.Івашкевич [2], О.Онищенко [8], О.Матвієнко та М.Цивіна [6], М.Толмач [14] сучасна бібліотека має функціонувати потужний соціально-комунікаційний інститут, здатний давати адекватні відповіді на виклик суспільних трансформацій. Роль інформаційної культури у забезпеченні інформаційних прав розглядає О.Головко [1], а О. Півнюк зосереджує увагу на проблеми використання елементів кібербезпеки у просторі бібліотеки. Визначення сутності цифрових компетентностей зумовило необхідність аналізу значної кількості вітчизняних законодавчих та нормативних актів, що в тій чи іншій мірі відображають означені процеси: [3], [9], [11], [12], [13], [15].

Мета статті - визначення основних напрямів трансформації інформаційної культури у просторі сучасних бібліотек в контексті викликів сучасної цифрової доби.

Виклад основного матеріалу. Протягом останнього десятиліття чи близько того ми звикли розуміти своє життя в Інтернеті як суміш між еволюційною адаптацією людських агентів до цифрового середовища та формою постмодерну. Один з теоретиків філософії інформації Л.Флоріді [19] пропонує сприймати навколишню реальність як глобальну інфосферу, де інформація стає нашою екосистемою, а цифровий простір поступово захоплює простір реальний. Однак, інформаційна революція, з одного боку, формує технологічні переваги, а з іншого - породжує проблеми інформаційних перенавантажень, втрати контролю в інформаційному просторі, посилення інформаційних загроз. Сила інформації передбачає розподіл ресурсів, можливість організації та використання

цих ресурсів (навички) та інформації (знання), відповідно, інформаційна культура стає каталізатором змін та забезпечує перспективи розвитку.

З активним розвитком цифрового суспільства стає зрозуміло, що інформаційна культура має не лише технологічний, але і правовий та морально-етичний вимір, адже постає проблема як інформаційних прав громадян, так і їх інформаційних обов'язків, що охоплюють і необхідність оберегти конфіденційний інформаційний простір інших учасників інформаційно-комунікаційних відносин.

В останнє десятиліття вітчизняне інформаційне законодавство поповнилось новими законами та підзаконними актами, які регламентують інформаційну сферу. Однак, науковці-правознавці вказують на певну неузгодженість термінології вітчизняного інформаційного простору, що загалом ускладнює можливості побудови ефективної системи розвитку інформаційної культури [1].

Розрізняючи поняття «інформаційна культура», «медіакультура» та «цифрова культура», зазначимо наступні їх змістовні особливості: з позицій атрибутивного підходу до сутності інформації інформаційна культура є синонімом культури загалом – сукупності матеріальних і духовних цінностей, створених людством, що постають як його знаннєвий потенціал, відповідно, поняття «інформаційної культури» виступає узагальнюючим щодо інших видів культур; із позицій функціонального підходу інформаційна культура – це історично набуті способи та засоби збереження і передачі інформації, що передбачає її диференціацію з іншими видами культури. Вплив цифрових технологій на культуру виявляється в оцифруванні традиційної культури і розповсюдженні цінностей цифрового суспільства, ідеології цифрової трансформації, основаної на ефективності, функціональності, мобільності. Вважаємо поняття інформаційної культури в цивілізаційному контексті більш загальним до понять медіа та цифрової культури як надбань сучасної доби.

У державних стратегіях цифрового розвитку цифровізація розглядалась як насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливило інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір. Однією з її цілей було подолання цифрового розриву (цифрової нерівності) у доступі до можливостей в економічній, соціальній, культурній, освітній галузях, які існують або поглиблюються в результаті неповного, нерівномірного або недостатнього доступу до комп'ютерних, телекомунікаційних та цифрових технологій [3].

Глобальна цифровізація формує новий тип

культури сучасного суспільства – цифрової культури, що потребує модернізації освіти у напрямку готовності до ефективного використання технологічних новацій за допомогою актуальних професійно значущих якостей. Цифровізація радикально змінює характер і специфіку сучасного освітнього середовища, а цифрова культура відповідає загальному уявленню про культуру як систему цінностей, що визначають суспільні орієнтири в сучасну інформаційну епоху. Законом України «Про освіту» визнано інформаційно-комунікаційну компетентність як одну з ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. В освітніх нормативних документах інформаційно-комунікаційна компетентність є такою, що передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій задля власного розвитку та спілкування, а також здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчальному процесі, дотримуючись принципів академічної доброчесності.

Етичне використання інтернет технологій знаходить своє відображення і в концепті «цифрового громадянства», яке свідчить про грамотне та позитивне залучення до цифрових технологій та баз даних (створення, публікування, опрацювання, обмін, пошук, гра, спілкування та навчання); активну та відповідальну участь (цінності, навички, ставлення, знання та критичне розуміння) у громадах (місцевому, національному, глобальному) на всіх рівнях (політичному, економічному, соціальному, культурному та міжкультурному); залучення до процесу навчання протягом життя (у формальних, неофіційних, неформальних умовах) та постійному відстоюванні людської гідності та прав людини [7, 7].

В найбільш загальному сенсі цифрову культуру можливо розуміти як систему правил поведінки людини, яких вона дотримується під час використання інформаційно-комунікаційних технологій. Дослідження цифрової культури – це не лише аналіз технологічних феноменів, поява яких зумовлена новітніми інформаційними технологіями – інтернет-комунікації, віртуальні ігри, комп'ютерна графіка тощо; це дослідження трансформації предметного поля культури, що зумовлене поширенням цифрових технологій, зміна стилю мислення на основі нових цифрових компетентностей. Тому формування цифрової культури суспільства загалом та окремої особистості зокрема неможливе без усвідомлення стратегії розвитку цифрових компетентностей на загальнодержавному рівні.

У Концепції розвитку цифрових компетентностей цифровою компетентністю є динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів

мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій [12].

Європейська система цифрових компетенцій для громадян, відома як DigComp, пропонує інструмент для підвищення цифрової компетенції громадян. «Цифрова» грамотність (або «цифрова» компетентність) визнана ЄС однією з восьми ключових компетенцій для повноцінного життя та діяльності. 2016 року ЄС представив оновлений фреймворк Digital Competence (DigComp 2.0), що складається з основних п'яти блоків компетенцій, а саме: інформаційна грамотність та грамотність щодо роботи з даними; навички комунікації з використанням цифрових технологій; вміння працювати з цифровим контентом (змінювати, покращувати, використовувати); навички по захисту персональних даних та приватності у віртуальному просторі; вміння вирішувати технічні проблеми в галузі цифрових технологій. Відповідно, володіння інформаційною культурою передбачає як одну з ключових технологічних здібностей – цифрову грамотність, що потребує її уточнення щодо поняття «інформаційної грамотності».

Термін «інформаційна грамотність» у минулому пройшов багато етапів, таких як ІКТ-грамотність, технологічна грамотність, інформаційна грамотність в мережі Інтернет, навички володіння новими медіа тощо. В контексті цифрових компетенцій інформаційна грамотність включає перегляд, пошук і фільтрацію даних, інформації та цифрового контенту, вміння працювати з даними, оцінювання даних, інформації та цифрового контенту; здатність до управління даними, інформацією та цифровим контентом. Відповідно, завдяки різноманітності електронних освітніх послуг використання електронних бібліотечних ресурсів значною мірою залежить від компетентностей у користуванні цифровим освітнім середовищем.

Загалом, поняття інформаційної грамотності передбачає використання цифрових компетенцій у більш вузькому контексті - як ефективне використання інформаційно-комунікаційних технологій, що передбачає використання різноманітних технічних, когнітивних та соціологічних навичок для виконання завдань та вирішення проблем у цифровому середовищі. Цифрові компетенції включають в себе навички використання, доступу, фільтрації, оцінки, створення, програмування та обміну цифровим вмістом – іншими словами, це набір конкретних навичок та компетенцій, необхідних для пошуку та обробки інформації в комп'ютеризованій формі.

У більш широкому контексті цифрові

компетенції — це комплексна концепція, яка включає інформаційну та дата-грамотність, комунікацію та співпрацю, медіаграмотність, створення онлайн-контенту, онлайн-безпеку, а також застосування критичного мислення та інновацій з онлайн-інструментами і технологіями. Цифрові компетенції охоплюють не лише інформаційні та комунікаційні засоби і навички, пов'язані з технологіями, а й поведінку, що стосується інформаційно-комунікаційного середовища в Інтернеті, зокрема, відповідального, етичного та безпечного використання та поширення інформації, а також розробки творчих та інноваційних підходів використання цифрових медіа для навчання, роботи та участі у повсякденному житті [22].

Критерії практичної реалізації цифрових компетентностей запропоновано Міністерством цифрової трансформації України, яким, на основі адаптованої європейської еталонно-концептуальної моделі цифрових компетенцій для громадян, запропоновано Рамку цифрової компетентності для громадян України. В означеному документі цифрову компетентність визначено в більш широкому контексті - як інтегральну характеристику особистості, яка динамічно поєднує знання, уміння, навички та ставлення щодо використання цифрових технологій для спілкування, власного розвитку, навчання, роботи, участі у суспільному житті відповідно до сфери компетенцій (безпечно, творчо, критично) [9].

Одним із ключових завдань інформаційної культури в її функціональному вираженні є формування культурного капіталу, і саме бібліотеки історично постали одним з ключових місць для придбання культурного капіталу і, в умовах сучасних інформаційних викликів, можливо, одним із найпотужніших засобів, за допомогою яких держава може здолати інформаційну нерівність. Оцифрування бібліотечних ресурсів трансформує практику роботи з текстовими масивами та вимагає від користувачів гнучкості у виборі необхідних ресурсів, володіння навичками пошуку інформації, що відповідають дослідницьким завданням.

Хоча цифровізація публічних бібліотек уже привернула значну увагу науковців, докази її внеску в набуття культурних навичок і знань та соціальної мобільності залишаються обмеженими, як і концептуальне розуміння зв'язків між цифровізацією, культурним капіталом та соціальним розширенням. Зарубіжні науковці також визнають важливість бібліотек як засобу подолання цифрового розриву, використання програмного забезпечення та інтернет, підвищення цифрової грамотності, і, як результат - потенційного розширення можливостей громадян покращити умови життя [21].

Цифровізація розмиває грані між бібліотеками, архівами, музеями, а бібліотеки дедалі більше включають у свої фонди архівні і музейні документи. Тому О.Онищенко запропонував як своєрідну ідеальну модель цифровізованої бібліотеки, спрямовану на виконання широкого комплексу інтегрованих соціокультурних функцій, інтегрованих (бібліотечно-архівно-музейно-інтернетних) ресурсів, інтегрованих (офлайн-, онлайн-, індивідуальних і масових) інформаційних сервісів, спрямованих переважно на віртуального читача [8, 5] - ділового, амбітного, вимогливого, освіченого.

О.Матвієнко та М.Цивін серед сучасних викликів для бібліотеки та користувача визначають цифрові трансформації суспільства, проблеми цифрової компетентності бібліотечних професійних ресурсів, подолання цифрової нерівності у доступі до інформаційних ресурсів і технологій та їх використання. Зокрема, структуру діяльності бібліотеки в умовах цифрових трансформацій автори подають через цифровізацію інформаційних ресурсів, соціально-комунікативну діяльність у цифровому середовищі та цифрову освіту громадян та пропонують цифрове кураторство як один із засобів подолання цифрової нерівності шляхом застосування фахових компетентностей бібліотечних працівників. Цифрове кураторство - вид соціально-освітньої діяльності, спрямованої на забезпечення вільного доступу до інформації, подолання цифрової нерівності та формування цифрової грамотності громадян шляхом організації та проведення заходів (у тому числі й у дистанційному режимі) з консультування користувачів із питань використання цифрових технологій у різних сферах життя і сприяння розвитку цифрових компетенцій різних груп населення [6, 41].

Цифровий капітал в сучасній науковій думці трактується як нагромадження цифрових компетенцій та цифрових технологій. До його складу входять технологічні ресурси та здібності, які можна накопичувати та перетворювати на соціальні, культурні чи економічні переваги. Зокрема, завдяки цифровому капіталу люди можуть перетворювати онлайн-діяльність на відчутні переваги в автономному режимі (наприклад, кращу роботу, більшу соціальну мережу тощо), які дозволяють подальше накопичення соціального, культурного чи економічного капіталу [20].

Ключовою ознакою суспільства знань є максимальне використання інтелектуального потенціалу особистості з метою подальшого самовдосконалення, однак дисбаланс, що спостерігається в можливостях доступу до знання, провокує цифровий розрив, що сприяє розвиткові знаннєвого розриву (доступ до інформації, освіти, наукові

дослідження, культурне і мовне розмаїття тощо). Це зумовлює розгляд західними науковцями інформаційної культури в контексті культури управління знаннями - як поєднання інноваційного і комунікаційного менеджменту, а також використання нових інформаційних технологій з метою збору, обробки, використання та передачі інформації, що забезпечує організації генерацію нового знання та його використання в інтересах отримання конкурентних переваг.

В умовах активного розвитку інформаційних технологій саме бібліотеки постають як архетипічне сховище знань, а бібліотекарів у такому сенсі можна було б назвати менеджерами знань, адже вони систематично керують інформацією, наявною в бібліотеці, щоб потрібна інформація була доступною на вимогу шукачів знань у потрібний момент, що економить час читачам і підвищує ефективність роботи та роботи бібліотеки. Завдяки постійному зростанню суспільства знань і постійно зростаючому попиту на ресурси знань, інформаційна грамотність домінує у соціально-економічного розвитку. У цьому відношенні публічні бібліотеки є чудовими прикладами організацій знань [18].

Інформаційна культура включає також і культуру комунікацій, адже бібліотека є простором, де користувачі можуть навчатися впродовж усього життя, здобуваючи і знання, і необхідні навички у сучасному мінливому світі, отримуючи доступ до різних джерел достовірної інформації. Тому колективом українських авторів з Української бібліотечної асоціації, на основі аналізу зарубіжного досвіду, запропоновано модель бібліотеки як поєднання чотирьох просторів – простору навчання, простору натхнення, простору зустрічей та простору подій [17].

Розглядаючи роль публічних бібліотек у підвищенні рівня грамотності, доступу до інформації західні дослідники піднімають питання підвищення рівня цифрових компетентностей бібліотекарів задля вирішення нових соціальних проблем, зокрема, і вебграмотності населення. Відповідно до акценту бібліотечного сектору на інформаційній грамотності як на всеохоплюючому понятті, вебграмотність спочатку розглядалася як підгрупа інформаційної грамотності. Але там, де бібліотечний сектор інвестував значні інтелектуальні та стратегічні ресурси в інформаційну грамотність, інші «групи грамотності»), зокрема академічні сфери освіти та культурології, надала цифровій грамотності своєрідну теоретичну форму. Найбільш очевидним її контрастом з інформаційною грамотністю був перехід від споживання до виробництва інформації [23].

Як відповідь на нові комунікаційно-культурні вимоги до бібліотек, М.Толмач, на основі аналізу

вітчизняних та зарубіжних авторів, розглядає можливості нових «цифрових» професій - (менеджер цифрових трансформацій, менеджер вебконтенту та вебком'юніті, фахівець із взаємодії та залучення спільноти) тощо, а розвиток цифрової компетентності бібліотечних працівників стає критично важливою ланкою для побудови віртуального простору сучасної бібліотеки та забезпечення нових сервісів віртуальної взаємодії з користувачами [14, 57].

У цьому контексті змінюється традиційна система бібліотечних послуг. Сучасний бібліотечний сервіс передбачає формування цифрової гуманітаристики як актуалізації джерел національної спадщини та створення цифрових ресурсів національної пам'яті, цифровий менеджмент (кураторство) та систему управління науковою інформацією [16, 16].

В контексті глобальних викликів сучасної інформаційної доби Міністерство цифрової трансформації України запропонувало проект цифрової трансформації бібліотек та книговидавничої справи (е-Книга), що передбачає впровадження автоматизованої бібліотечної інформаційної системи, української цифрової бібліотеки, автоматизацію подання документів для отримання грантової підтримки, ведення електронного каталогу з інформацією про доступні книжки на національному ринку. Також передбачені підпроекти: електронна картотека книжок та бібліотек, система для роботи з проектними грантами та українська цифрова бібліотека - платформа, де будуть зібрані сучасні книжки українських та іноземних авторів (переклади), підручники для школярів, забезпечений доступ до них через мобільний застосунок на смартфоні (для індивідуального користування) та через вебінтерфейс (для бібліотек) [13].

Зокрема, Українська цифрова бібліотека, створена за сприяння Українського інституту книги, пропонує сучасні та класичні літературні твори вітчизняних та закордонних авторів – художні, науково-популярні, публіцистичні. Для користування УЦБ треба встановити безплатний застосунок для ОС Андроїд. Незареєстровані користувачі можуть переглядати описи книжок та ознайомчі фрагменти. Для повноцінного читання треба зареєструватися – вказати адресу електронної пошти та погодитися з правилами. Зареєстровані читачі можуть обрати для читання кілька творів, але не більше, ніж 20 одночасно і завантажити їх на свій пристрій. Обрані публікації завантажуються на пристрій читача, їх можна читати автономно, без інтернету [15]. В означеному контексті актуалізується одна з первинних складових інформаційної культури – культура читання.

В контексті аналізу напрямів цифровізації сучасних бібліотек західні дослідники наголошують на проблемі захисту інформації та

кібербезпеці. Зокрема, управління інформаційною безпекою в контексті управління бібліотекою передбачає засоби контролю, які бібліотеці необхідно впровадити для захисту своїх інформаційних активів від усіх потенційних загроз, щоб забезпечити конфіденційність, цілісність і доступність своїх інформаційних ресурсів, а також допомогти виявити та зменшити критичні ризики та типи мережеві атаки, для належного управління інформаційною безпекою в цифрових бібліотеках [25].

Цифрова трансформація (цифровізація) бібліотек в Україні викликала низку важливих проблем, які потребують коректування й вирішення. Їх зазвичай об'єднують у три групи: соціально-економічні, техніко-організаційні та природні – це, зокрема, усунення недоліків, властивих законодавству про оцифровування, прийняття відповідних законів, норм, стандартів, а також форм адміністративного та громадського контролю за їх виконанням тощо [2, 50]. Серед ключових заходів - формування кібербезпеки як системи запобігання загрозам в інформаційно-комунікаційній сфері, таким, як кіберзлочинність.

Зарубіжні дослідники зазначають, що хоча між кібербезпекою та інформаційною безпекою існує значне співпадання предметної зони впливу, ці два поняття не є повністю аналогічними. Кібербезпека виходить за межі традиційної інформаційної безпеки, охоплюючи не лише захист інформаційних ресурсів, а й інших активів, у тому числі самої особи. У кібербезпеці цей фактор має додатковий вимір, а саме: люди як потенційні об'єкти кібератак або навіть несвідома участь у кібератаках. Кібербезпека — це сукупність інструментів, політик, концепцій безпеки, гарантій безпеки, керівних принципів, підходів до управління ризиками, дій, навчання, найкращих практик, гарантій та технологій, які можна використовувати для захисту кіберсередовища, організації та активів користувачів [24].

У вітчизняному законодавстві кібербезпека подається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі [11].

Як приклад використання системи захисту вітчизняних можна навести загальну характеристику системи захисту НБУВ, надану О.Півнюк [10] що включає конкретні права доступу до певних елементів БД, розроблені згідно з міжнародними стандартами, заборона використовувати доступ до Інтернету в комерційних, протизаконних,

розважальних цілях, а також з метою, яка порушує чинне законодавство України.

Отже, інформаційна культура у просторі бібліотеки передбачає побудову безпечного захищеного інформаційного середовища, спрямованого на нейтралізацію загроз кібербезпеці як її знанневих ресурсів, так і персональних даних користувачів.

Наукова новизна: У роботі проаналізовано сутність інформаційної культури як динамічного поліфункціонального явища, розкрито її сутнісні особливості в контексті розвитку сучасної цифрової доби. Зокрема, 1) розкрито компетентнісні особливості інформаційної культури в етико-моральній та правовій площині;

2) розмежовано поняття «інформаційна культура», «цифрова культура», «інформаційна грамотність», «цифрова грамотність» щодо бібліотечної сфери; 3) уточнено зміст цифрових

компетентностей працівників бібліотек в умовах викликів сучасності

Висновки. Сучасна інформаційна культура у просторі бібліотеки може бути представлена як система унормованих заходів щодо оцифрування, збереження, популяризації та донесення до користувачів сукупності матеріальних і духовних цінностей, створених людством, що постають як його знанневий потенціал, та реалізується шляхом підвищення рівня цифрових компетентностей бібліотечних працівників. Інформаційна культура цифрової доби – це динамічне явище, спрямоване на постійне вдосконалення та підвищення рівня цифрових компетентностей – технологічних, освітніх, логіко-інтелектуальних, збереження людської гідності та прав людини у забезпеченні рівних можливостей для самореалізації.

Список використаних джерел

1. Головка О.М. Цифрова культура та інформаційна культура: права людини в епоху цифрових трансформацій. *Інформація і Право*. 2019. 4(31)
2. Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56
3. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text> (дата звернення: : 05.09.2023).
4. Ломачинська І.М., Ломачинський Б.Г. Роль інформаційної культури у регулюванні соціальних інформаційних систем. *Вісник Львівського університету*. Сер. Філософ.-політолог. студії. 2020. 29. С. 90 – 97 DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.29.12>
5. Ломачинська І.М., Ломачинський Б.Г. Роль медіакультури в інформаційних війнах сучасності. *SKNID*. 2022. 3(3). С.66 – 73.
6. Матвієнко О., Цивін М. Цифрове кураторство як соціально-освітня діяльність бібліотечного фахівця. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022.9. С.34 - 46
7. Овчарук О.В. Сучасні підходи до розвитку цифрової компетентності людини та цифрового громадянства в європейських країнах. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. 76. 2. С.1-13
8. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. 4 (264) С.3 – 9
9. Опис рамок цифрової компетентності для громадян України 2021. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20ЦК.pdf (дата звернення: 05.09.2023).
10. Півнюк О.В. Проблеми використання елементів кібербезпеки у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні користувачів. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201811_artilces_field_dopmat_files/conf_nbuv_2018_proceedings.pdf#page=476 (дата звернення: 05.09.2023).
11. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 5.11.2023)
12. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : Розпорядження Кабінету міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p#Text> (дата звернення: 5.11.2023)
13. Проекти цифрової трансформації. URL: <https://plan2.dii.gov.ua/projects> (дата звернення: 5.11.2023)
14. Толмач М. Цифрова компетентність бібліотечних фахівців як чинник діяльності бібліотек в умовах цифрової трансформації. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. 9. С.57 – 69
15. Українська цифрова бібліотека. URL: <https://ubi.org.ua/uk/activity/ukra-nska-cifrova-biblioteka> (дата звернення: 5.11.2023)

16. Цифрові бібліотечні ресурси та сервіси підтримки наукових досліджень: сучасні підходи та роль у науковій комунікації: Аналітична записка. Київ, 2020. 60 с.
17. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності: практичний посібник / автори-укладачі: О. Бояринова, О. Бруй, Л. Лугова, Я. Сошинська, І. Шевченко; Українська бібліотечна асоціація. Київ: ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 104 с.
18. Chatterjee Sidharta and Samanta, Mousumi and Dey, Sujoy, Role of Public Libraries in Providing Community Information Services. 2020. February 11,. Available at <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3535051>
19. Floridi L. A look into the future impact of ICT on our lives. *The Information Society*. 2007. 23(1). 59–64.
20. Leguina, A., Mihelj, S., Downey, J.. Public Libraries as Reserves of Cultural and Digital Capital: Addressing Inequality through Digitalization. *Library & Information Science Research*. 2021. June 24
21. Leguina, A., Mihelj S. , Downey J. Public libraries as reserves of cultural and digital capital: Addressing inequality through digitalization. *Library & Information Science Research*. 2021.43. 3. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2021.101103>
22. Martzoukou K. 2021. Academic libraries in COVID-19: a renewed mission for digital literacy. *Library management* [online], 42(4/5): the worst case scenario after COVID, pp. 266-276. <https://doi.org/10.1108/LM-09-2020-0131>
23. McShane I. Public libraries, digital literacy and participatory culture. Originally published in *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*. 2011. 32(3). 383–397.
24. Rossouw von Solms, Johan van Niekerk. From information security to cyber security. *Computers & security* 2013. 38. 97 - 102
25. Vikas Singh, Madhusudhan Margam. Information Security Measures of Libraries of Central Universities of Delhi : A Study. *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*. 2018. 38. 2 pp. 102-109 .

References

1. Holovko, O.M. (2019). Digital culture and information culture: human rights in the era of digital transformations. *Informatsiia i Pravo*, 4 (31) [in Ukrainian].
2. Ivashkevych, O. V. (2021). Digital transformation of Ukrainian libraries: present and prospects. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, 50 – 56 [in Ukrainian].
3. Concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text> [in Ukrainian].
4. Lomachynska, I.M., Lomachynskyi, B.H. (2020). The role of information culture in the regulation of social information systems. *Visnyk Lvivskoho universytetu*, 29, 90 – 97 DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.29.12> [in Ukrainian].
5. Lomachynska, I.M., Lomachynskyi, B.H (2022). The role of media culture in modern information wars. *SKHID*, 3(3), 66 – 73 [in Ukrainian]. DOI: [https://doi.org/10.21847/1728-9343.202-9343.2022.3\(3\).268297](https://doi.org/10.21847/1728-9343.202-9343.2022.3(3).268297)
6. Matviienko, O., Tsyvin, M. (2022). Digital curatorship as a socio-educational activity of a library specialist. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 9, 34 - 46 [in Ukrainian].
7. Ovcharuk, O.V. (2020). Modern approaches to the development of a person's digital competence and digital citizenship in European countries. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, 76, 2,1-13 [in Ukrainian].
8. Onyshchenko, O. (2021). Digitization is a strategic way of development of the library sphere. *Biblioteknyi visnyk*, 4 (264), 3 – 9 [in Ukrainian].
9. Description of the framework of digital competence for citizens of Ukraine 2021. Retrieved from: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsfirovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20IQK.pdf [in Ukrainian].
10. Pivniuk, O.V. (2018) Problems of using elements of cyber security in library and information service for users. Retrieved from: http://www.nbu.gov.ua/sites/default/files/all_files/201811_artilces_field_dopmat_files/conf_nbu_2018_proceedings.pdf#page=476 [in Ukrainian]
11. On the main principles of ensuring cyber security of Ukraine: Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> [in Ukrainian].
12. On the approval of the Concept of the development of digital competences and the approval of the plan of measures for its implementation. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p#Text> [in Ukrainian].

13. Digital transformation projects. Retrieved from: <https://plan2.diia.gov.ua/projects> [in Ukrainian].
14. Tolmach, M. (2022). Digital competence of library specialists as a factor in the activity of libraries in conditions of digital transformation. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiynikh nauk.* 9. 57 – 69 [in Ukrainian].
15. Ukrainian digital library. Retrieved from: <https://ubi.org.ua/uk/activity/ukra-nska-cifrova-biblioteka> [in Ukrainian].
16. Digital library resources and research support services: modern approaches and role in scientific communication. Київ, 2020. [in Ukrainian].
17. Boiarynova, O., Brui, O, Luhova, L., Soshynska, Ya., Shevchenko, I.. Four spaces of the library: activity model. Kyiv: VHO Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia [in Ukrainian].
18. Chatterjee Sidharta and Samanta, Mousumi and Dey, Sujoy, (2020). Role of Public Libraries in Providing Community Information Services. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3535051>
19. Floridi L. (2007) A look into the future impact of ICT on our lives. The Information Society. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01972240601059094>
20. Leguina, A., Mihelj, S., Downey, J. (2021). Public Libraries as Reserves of Cultural and Digital Capital: Addressing Inequality through Digitalization. *Library & Information Science Research.* Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/353029256_Public_libraries_as_reserves_of_cultural_and_digital_capital_Addressing_inequality_through_digitalization
21. Leguina, A., Mihelj S. , Downey J. (2021). Public libraries as reserves of cultural and digital capital: Addressing inequality through digitalization. *Library & Information Science Research.* DOI: <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2021.101103>
22. Martzoukou K. (2021). Academic libraries in COVID-19: a renewed mission for digital literacy. *Library management [online], 42(4/5): the worst case scenario after COVID* DOI: <https://doi.org/10.1108/LM-09-2020-0131>
23. McShane I. (2011). Public libraries, digital literacy and participatory culture. Originally published in *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education.* DOI: <https://doi.org/10.1080/01596306.2011.573254>.
24. Rossouw von Solms, Johan van Niekerk. (2013). From information security to cyber security. *Computers & security.* DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cose.2013.04.00>
25. Vikas Singh, Madhusudhan Margam.(2018). Information Security Measures of Libraries of Central Universities of Delhi : A Study. *DESIDOC Journal of Library & Information Technology.* Retrieved from: <https://publications.drdo.gov.in/ojs/index.php/djlit/article/view/11879>.

*Стаття надійшла до редакції 06.10.2023
Отримано після доопрацювання 08.11.2023
Прийнято до друку 15.11.2023*